

ONA TILI FANIDA FE’LNING QO‘LLANILISHI

Xaqqulova Dilshoda Abduvasiyevna

Osiyo xalqaro universiteti o‘qituvchisi

Raximova Farida

4 -BT-24 Osiyo xalqaro universiteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada fe’lning ona tilidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Har bir tilning ilmiy o‘rganilishi fe’ldan boshlanadi. Fe’l — harakatni, holatni yoki voqelikning sodir bo‘lishini bildiruvchi asosiy so‘z turkumi bo‘lib, gap qurilishining asosiy bo‘g‘ini hisoblanadi. Fe’lni aniq va ifodali yetkazishdagi o‘rni, uning badiiy hamda kommunikativ ahamiyati yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *Fe’l, harakat fe’llari, holat fe’llar, fe’lning gapdagi vazifasi, ona tili.*

Ona tili darslari o‘quvchilarning fikrlash, ifoda qilish va savodxonlik ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Ushbu darslarda so‘z turkumlarini, ayniqsa fe’lni o‘rgatish o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega. Fe’l — harakatni, holatni yoki voqelikning sodir bo‘lishini bildiruvchi asosiy so‘z turkumi bo‘lib, gap qurilishining asosiy bo‘g‘ini hisoblanadi.

Ona tili darslarida o‘quvchilarga nutqiy muloqotda to‘g‘ri va aniq fikr bildirishni o‘rgatishda fe’l so‘z turkumining o‘rni beqiyosdir. Fe’l – harakat va holatni ifodalovchi so‘z turkumi bo‘lib, u gapning asosiy bo‘lagi – oraliq va yakuniy ma’noni ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli, fe’lni to‘g‘ri tushunish va qo‘llash o‘quvchilarning grammatik bilimlarini mustahkamlashda, yozma va og‘zaki nutqini rivojlantirishda asosiy omil hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Fe’lning o‘rganilishi va amaliy qo‘llanilishi

Ona tili darslarida fe’lning ma’no, shakl va vazifa jihatdan o‘rganilishi quyidagi yo‘nalishlarda olib boriladi:

1. Fe’lning ma’no jihatidan o‘rganilishi

Fe’llar harakat, holat, jarayon, o‘zgarish kabi semantik jihatlar asosida tasniflanadi. Masalan: "yugurdi", "o‘qiyapti", "turgan", "yashaydi" kabi fe’llar o‘quvchilarga amaliy misollar orqali tushuntiriladi. Mazkur bosqichda dramatizatsiya, rolli o‘yinlar, harakatni ifodalovchi rasmlar yordamida darsni jonlantirish mumkin.

2. Fe’lning grammatik shakllari

O‘quvchilarga fe’lning zamon, shaxs-son, nisbat, mayl, daraja kabi grammatik kategoriyalarini o‘rgatishda misollar asosida tushuntirish va mashq bajarish samarali bo‘ladi. Shuningdek, vaqtlar jadvali, fe’lni tuslash sxemalari o‘rganishni yengillashtiradi.

3. Gapdagi vazifasi

Fe’l gapning oraliq (kesim) bo‘lagi sifatida ishlatiladi. Darslarda o‘quvchilarga fe’l qatnashgan turli gap tuzish topshiriqlari berish orqali ularning nutqiy faolligi oshiriladi.

5-May, 2025-yil

Interfaol metodlardan foydalanish fe’lni o’rgatishda quyidagi metodlar dars samaradorligini oshiradi:

- Kuzatish usuli: O’quvchilar real hayotdagi harakatlarni kuzatib, fe’lni mustaqil aniqlaydilar.

- Assotsiativ xaritalar: Fe’l bilan bog’liq tushunchalarni vizual tarzda aks ettirish.

- Yozma mashqlar: Gap tuzish, fe’lni tahlil qilish, zamonlarga ajratish mashqlari.

- Texnologik vositalar: Interaktiv taqdimotlar, videoroliklar va testlar orqali fe’lga oid bilimlar mustahkamlanadi.

XULOSA

Fe’l – tilning harakatga oid mohiyatini ochib beruvchi asosiy so’z turkumlaridan biri bo’lib, uni ona tili darslarida to’g’ri o’qitish o’quvchilarning grammatik va nutqiy ko’nikmalarini rivojlantiradi. Yaratilgan o’quv muhitida fe’lni faollashtiruvchi topshiriqlar, ijodiy mashqlar va interfaol metodlar yordamida o’quvchilarda bilim, malaka va ko’nikmalar shakllantiriladi. Shuning uchun fe’lni o’qitishda nafaqat nazariy, balki amaliy yondashuv ham muhim hisoblanadi.

Fe’lning zamon, shaxs-son, mayl, nisbat kabi grammatik kategoriyalarini o’rgatish orqali o’quvchilar nafaqat grammatik bilimlarga ega bo’ladilar, balki bu bilimlarni og’zaki va yozma nutqda to’g’ri qo’llashni ham o’zlashtiradilar. Ayniqsa, fe’lning zamon shakllari yordamida o’quvchilar voqealar ketma-ketligini ifodalay olishadi. Misol uchun, o’quvchi bugungi hayotiy holatni hozirgi zamon fe’llari yordamida ifodalaydi: "Men kitob o’qiyapman", o’tgan voqeani esa o’tgan zamon bilan: "Men kecha film ko’rdim" tarzida bayon etadi.

Fe’l orqali ifodalanadigan harakatlarning mayl shakllarini (buyruq, istak, shart, taxmin) o’rgatish esa o’quvchilarga o’z fikrlarini aniq va ravshan bildirishga yordam beradi. Bu esa, o’z navbatida, ularning muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Shuningdek, fe’lning shaxs va son belgilarini to’g’ri aniqlash orqali o’quvchi gapdagi uyg’unlik va grammatik muvofiqlikni tushunadi.

Dars jarayonida fe’llarni kontekstda qo’llash, ya’ni matn asosida o’rgatish, ularning tabiiy nutqda qanday ishlatilishini anglashga xizmat qiladi. Dialoglar, hikoyalar va hayotiy vaziyatlar asosida fe’l shakllarini qo’llash orqali o’quvchilarning qiziqishi ortadi va ularning faol ishtiroki ta’minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, fe’lni o’rganish va uni ona tili darslarida to’g’ri qo’llash o’quvchilarning grammatik savodxonligini mustahkamlaydi, ularni mustaqil fikrlashga va o’z fikrlarini aniq ifodalashga o’rgatadi. Shuning uchun ham ona tili darslarida fe’l ustida ishlashga alohida e’tibor berilishi zarur.